

Ćiril M. Iveković, *Krstionica kod stolne crkve sv. Stošije u Zadru i vrijeme građenja njezina i crkve sv. Donata*. „Rad“ 258, um. r., 2, Zagreb 1937, 1—14 sa 24 slike.

U drugoj knjizi nedavno pokrenute serije „Rada“ Jugoslavenske Akademije mjetničkog razreda objelodanjena je radnja arh. Ivekovića o zadarskoj krstionici katedrale. Arh. Pilar je ovu radnju, koju pisac zbog nenadane smrti nije bio potpuno spremio za tisak, dotjerao i upotpunio crtežima i navodima iz literature. Pokojni Iveković je još prije rata god. 1911—14 rukovodio popravkom krstionice i katedrale do nje, koji je izvodilo Središnje povjerenstvo spomenika u Beču; pa je tako u ovoj radnji mogao donijeti fotografija i nacрта koji osvjetljaju vrijeme postanka i podrijetlo tipa i konstrukcije ove zanimljive zgrade. Iveković daje podroban opis konstrukcije i oblika krstionice, koja ima osnovu šesterokutnika izvani i iznutra. Nutrašnjost je razvedena u niz šest polukružnih niša ili apsida, kojih se osi nalaze na istoj liniji sa uglovima vanjskog šesterokutnika. Ove su apside presvođenje polukupolama; poviše toga izvijaju se ravne plohe središnjeg dijela zgrade koji prekriva šesterokrilni lepezasti svod. Vanjske strane krstionice oživljene su malim polukružnim nišama izdubenim po sredini svake strane šesterokuta.

Iveković datira krstionicu koncem VI ili početkom VII vijeka, dakle u zadnje vrijeme prije doseobe Hrvata u Dalmaciju ističući, da je takvo datiranje predlagao jedini prof. Bruno Bersa (brat dugogodišnjeg zaslužnog ravnatelja Muzeja sv. Donata u Zadru Josipa Berse). Ovakvo je datiranje međutim predlagao već ranije Monneret de Villard (*Rassegna d'arte*, Milano 1910, No. 5, 77), koji je istakao također mišljenje, da je krstionica „un tipo prettamente bizantino“ izveden od ravenatskih majstora. Monneret je, šta više, kao i Iveković, upoređivao krstionicu sa crkvama koje imaju osnovnu na šesterolist, sv. Ursulom u Zadru i sv. Trojicom u splitskom polju; samo je Monneret pravilno datirao ove zadnje crkve u starohrvatsku periodu. I ja sam imao odvajkada utisak, da je krstionica u Zadru, barem u svojoj jezgri, starokršćanska zgrada, pa je zato nijesam spominjao niti sam je unio u seriju starohrvatskih i srednjevjekovnih spomenika. Fotografije koje Iveković donosi potvrđuju ovo datiranje i pokazuju, da je neispravno mišljenje Jacksona (1887) i Cecchellija (1932) koji drže krstionicu zgradom IX vijeka. Prozori u gornjem dijelu krstionice su pri popravku oslobođeni od žbuke pokazale se kao široki, polukružno završeni i izidani u vrhu dvostrukim lukom; a to su sve odlike starokršćanske periode i nikako se ne slaže sa graditeljskom praksom starohrvatskog doba. Ovo je poznavalo samo malene i tijesne, obično prema nnutra iskošene prozore. I sama osnova šesterokutnika raščlanjena izvani polukružnim nišama a ne oživljena plitko naskočenim slijepim arkadama i lezenama upućuje na VI vijek.

Ima još jedan momenat koji govori za to, da je krstionica bila građena već prije doseobe Hrvata, a to je njezina uska i organska veza sa katedralom. Kod zadnjeg popravka krstionice god. 1924, kako izvješćuje Bruno Bersa u „La Rivista Dalmatica“, 1924, III, 62, konstantirano je, da su jedina originalna vrata krstionice bila na sjevernoj strani prema katedrali.